

Криворучко Лариса Борисівна,
*аспірант кафедри економічної теорії
Сумського державного університету*

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РЕГЛАМЕНТУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСУ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ НА МАШИНОБУДІВНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ, ЩО ПРОВАДИТЬ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті висвітлено недоліки системи обміну інформацією, що традиційно супроводжує процес валютного контролю на українських машинобудівних підприємствах і запропонована спрощена модель цього процесу, що ґрунтується на застосуванні єдиної інтегрованої електронної бази даних.

Ключові слова: валютний контроль, контролінг, бізнес-процес, документообіг, управління інформаційними потоками.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У межах цього дослідження валютним контролем ми називаємо процес забезпечення на українському підприємстві, що здійснює зовнішньоекономічну діяльність, своєчасного повернення валюти на територію України, який регулюється Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» [2]. Згідно з вимогами законодавства виручка підприємств-резидентів у іноземній валюті підлягає зарахуванню на їх валютні рахунки не пізніше 90 календарних днів із дати митного оформлення продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності – з моменту підписання акту або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт інтелектуальної власності [3]. У разі проведення імпортової операції на умовах відстрочення поставки таке відстрочення не може перевищувати 90 календарних днів із моменту здійснення авансового платежу. Порушення строку розрахунків тягне за собою санкції з боку держави від пені, що стягується за кожний день прострочення у розмірі 0,3% від суми заборгованості, до заборони провадження зовнішньоекономічної діяльності, а також призводить до втрати довіри та погіршення стосунків із державними органами та банками.

Організація процесу валютного контролю на машинобудівних підприємствах традиційно характеризується громіздкістю, складністю інформаційних потоків, значними обсягами паперового документообігу, дублюванням документів, низьким рівнем використання комп'ютерних можливостей під час виконання розрахунків, відсутністю чіткого розмежування відповідальності і, як наслідок, частими випадками виникнення помилок. Помилки спричиняють порушення термінів проведення валютних розрахунків, що тягне за собою сплату штрафних санкцій, накладених державними органами контролю.

Додаткові втрати, а також ризик заборони провадження зовнішньоекономічної діяльності негативно впливає на ефективність господарювання та стан економічної безпеки підприємства. З огляду на вище викладене існує необхідність у розробленні моделі організації процесу валютного контролю на підприємстві, яка здатна звести до мінімуму ризику порушення строку повернення валютної виручки в Україну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам управління зовнішньоекономічної діяльності присвятили свої публікації багато вчених. Так, Сиротюк А.М. [7, с. 309-312] досліджував проблеми і шляхи покращення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Коваль Л.В. та Павлюк Д.Є. [6] висвітили недоліки законодавчої бази України, що регулює зовнішньоекономічну діяльність. Школа В.Ю., Германчук І.В., Пересадько Г.О. [10, с. 136-138] приділили увагу проблемам розвитку зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств. Валютний контроль науковці розглядали лише як складову державної валютної політики. Бірюкова О.В., Попова І.В. [1], Шевчик О.С. [9, с. 736-768] досліджували принципи, форми, методи, призначення валютного контролю з позиції держави. Коваль Г.В., Осадча Г.Г. [5] висвітили основні проблеми, напрями та інструменти державного валютного регулювання та контролю. Питання впровадження системи бізнес-процесів у структури управління вітчизняних підприємств вивчали Денисенко Л.О. та Шацька С.Є. [4]. Ситник Г.В. [8, с. 311-320] досліджував методологічні засади ідентифікації бізнес-процесів підприємства як необхідної передумови запровадження системи процесно-орієнтованого фінансового планування.

Не вирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. Недослідженими залишаються проблеми організації на підприємстві процесу контролю за дотриманням строків повернення валюти в Україну, а також можливість та ефективність застосування контролінгових інструментів у цьому процесі.

Метою статті є розроблення моделі процесу валютного контролю як контролінгового інструмента, що здатна підвищити прозорість інформаційних потоків, скоротити паперовий документообіг, знизити ризик виникнення помилок у розрахунках і, як наслідок, мінімізувати втрати через сплату штрафних санкцій, накладених державними органами за порушення законодавчих вимог із валютного регулювання.

Викладення основного матеріалу. У системі інформаційних потоків, що виникають у процесі валютного контролю, беруть участь декілька структурних підрозділів підприємства, деякі можна поділити за належністю до таких сфер: сфери нефінансових документів, сфери платежів, сфери ведення договорів, сфери валютного контролю (рис. 1).

Кожна із сфер є джерелом певних інформаційних ресурсів, які вона надає на запит структурних підрозділів з інших сфер. Так, сфера обліку нефінансових документів надає інформацію про вантажно-митні декларації та акти виконаних робіт, дати оформлення яких при експортних операціях є початком відліку строку, упродовж якого необхідно провести валютні розрахунки, а при імпорتنих операціях на умовах передоплати припиняють валютний контроль. Сфера платежів має інформацію про проведення платежів, причому дата надходження валютних коштів на банківський рахунок підприємства припиняє валютний контроль за експортними операціями, а дата перерахування валюти іноземним контрагентом розпочинає валютний контроль за імпортними операціями на умовах передоплати. Сфера ведення договорів має інформацію про стан виконання зовнішньоекономічних експортних договорів і орієнтовні строки завершення робіт за договором і підписання документів, що припиняють ведення валютного контролю. Порушення строків виконання зобов'язань за договором, як правило, тягне за собою відстрочення оплати іноземним контрагентом, що підвищує ризик порушення строків валютних розрахунків. Сфера валютного контролю на підставі усіх отриманих від інших сфер інформаційних ресурсів відбирає

зовнішньоекономічні операції, строк розрахунків за якими добігає кінця, подає Звернення або звертається до суду і, у свою чергу, надає інформацію про продовження строку валютних розрахунків за результатами розгляду Мінекономрозвитку України поданого Звернення.

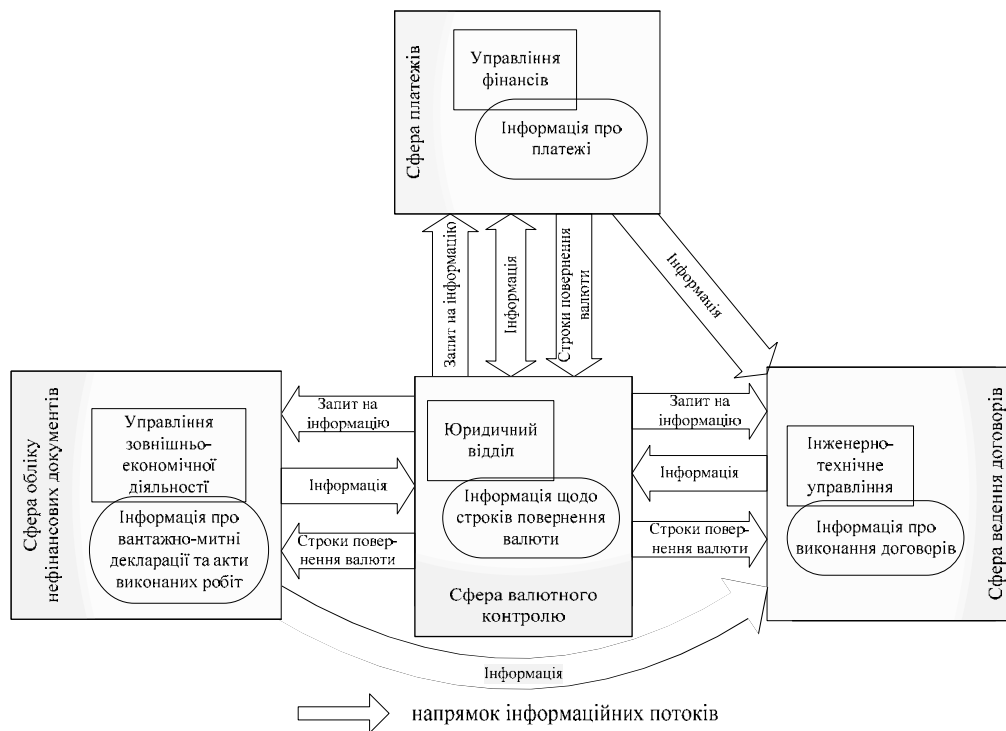

Рисунок 1 – Схема інформаційних потоків під час валютного контролю до впровадження контролінгу

Необхідно зазначити, що за кожним договором, як правило, здійснюється декілька платежів та складається декілька актів виконаних робіт або видаткових накладних (вантажно-митних декларацій). Розраховувати, контролювати та продовжувати строки повернення валюти необхідно за кожним платежем або документом, що значно ускладнює процес валютного контролю. На великих машинобудівних підприємствах, що укладають довгострокові, високовартісні зовнішньоекономічні контракти, велика кількість платежів та вантажно-митних декларацій / актів виконаних робіт дуже ускладнює ведення валютного контролю.

Кожна з перелічених сфер може охоплювати декілька управлінь або відділів, між якими теж існують інформаційні потоки.

Таким чином, інформація дублюється декілька разів на вимогу підрозділів із різних сфер. Аналіз документообігу, що супроводжує процес валютного контролю, свідчить про великі обсяги кореспонденції між структурними підрозділами підприємства – учасниками процесу (рис. 2). Причому необхідно враховувати, що в схемі документообігу існує циклічність, що зумовлює неодноразове повторювання виконання

певних операцій і направлення відповідних документів. Крім того, наявний високий рівень залучення різних структурних підрозділів до валютного контролю і значної кількості працівників підприємства.

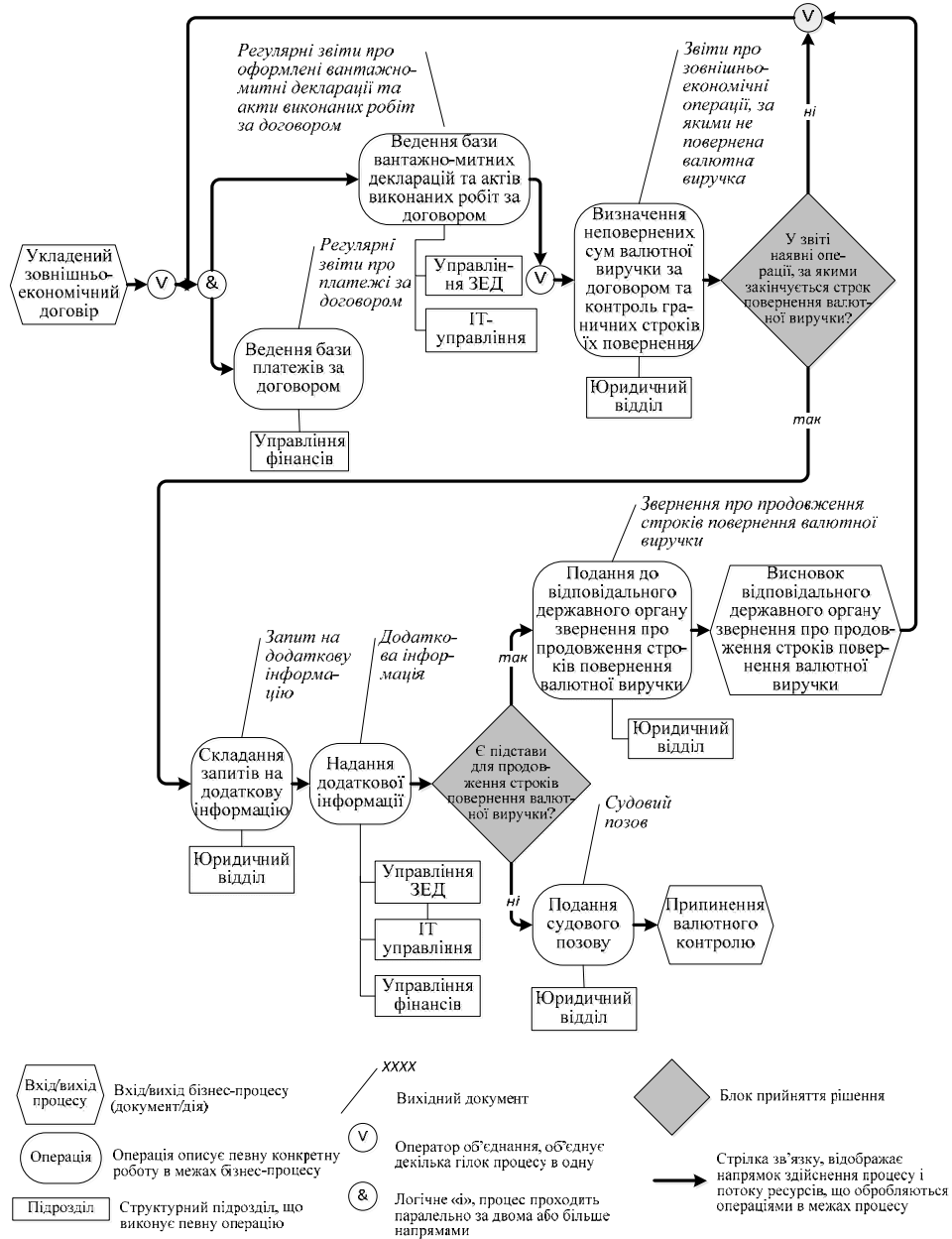

Рисунок 2 – Спрощена блок-схема процесу валютного контролю до впровадження контролінгу

Упровадження контролінгу в процес валютного контролю машинобудівного підприємства здатне докорінно змінити ситуацію на краще.

Застосування єдиної інтегрованої електронної системи обміну інформацією спроможне значно спростити інформаційні потоки (рис. 3).

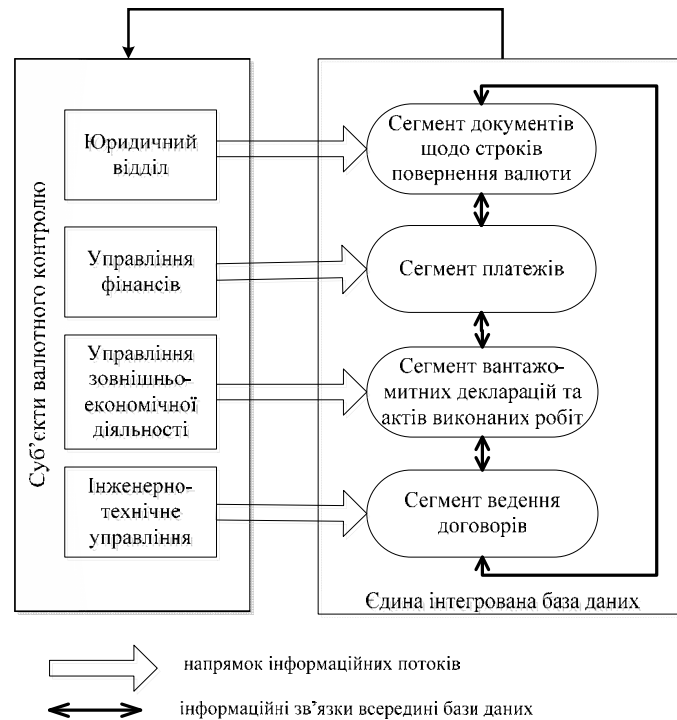

Рисунок 3 – Схема інформаційних потоків під час валютного контролю після впровадження контролінгу

Структурні підрозділи, що мають інформацію, необхідну для реалізації валютного контролю, тепер звільнені від активної участі в процесі. Внесок цих підрозділів обмежується веденням свого сегмента єдиної інтегрованої електронної бази даних, у той час як обмін інформацією та розрахунок звітів здійснюються електронною системою автоматично.

Така електронна система вимагає обов'язкового постійного обслуговування спеціалістом, але при цьому забезпечує високу точність розрахунків, а також своєчасність надання інформації, вивільнення робочого часу багатьох працівників тощо.

Валютний контроль уже за таких умов може виконуватися силами лише одного юридичного відділу. За допомогою системи контролінгу істотно скорочується обсяг паперового документообігу, що, як правило, обов'язково супроводжує валютний контроль (рис. 4).

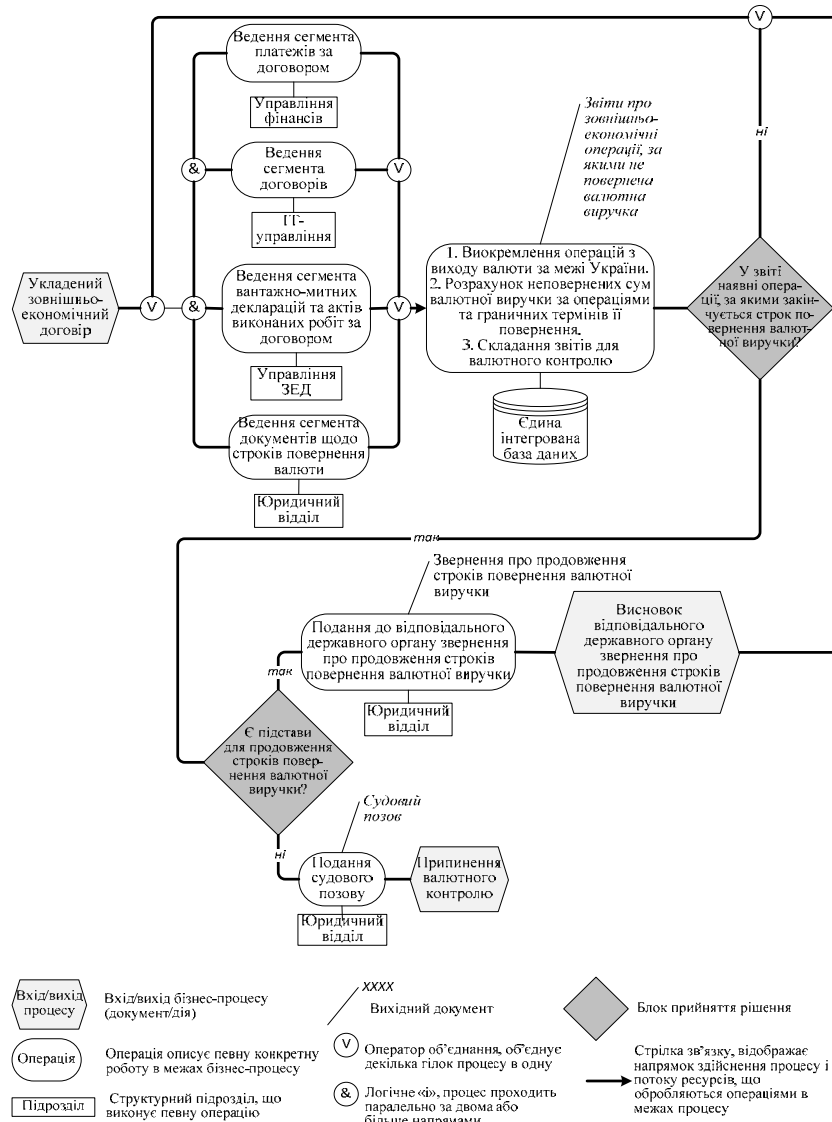

Рисунок 4 – Спрощена блок-схема процесу валютного контролю після впровадження контролінгу

Використання єдиної інтегрованої електронної інформаційної системи повністю ліквідує листування між структурними підрозділами всередині підприємства.

Висновки. Необхідними умовами ефективності та економічності системи ведення валютного контролю на машинобудівному підприємстві є розроблення і використання єдиної інтегрованої електронної інформаційної системи, яка є центром обміну інформацією між структурними підрозділами і здатна істотно підвищити прозорість інформаційної системи, точність розрахунків і продуктивність праці співробітників,

зменшивши до мінімуму ризик порушення законодавчо встановлених строків проведення валютних розрахунків. У подальших дослідженнях доцільно розробити методичні основи розрахунку економічної ефективності реалізації проекту з упровадження контролінгу в процес валютного контролю на вітчизняних машинобудівних підприємствах.

1. Бирюкова О.В. Сущность валютного контроля и пути его совершенствования в Украине [Електронний ресурс] / О.В. Бирюкова, И.В. Попова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2012_1/part1/50.pdf.

2. Закон України. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: за станом на 25 листоп. 2013 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80>.

3. Декрет Кабінету Міністрів України. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: за станом на 25 листоп. 2013 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.

4. Денисенко Л.О. Концептуальні засади класифікації бізнес-процесів, як основи формування бізнес-системи організації. [Електронний ресурс] / Л.О. Денисенко, С.Є. Шацька // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2012. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1558>.

5. Коваль Г.В. Валютне регулювання та контроль. [Електронний ресурс] / Г.В.Коваль, Г.Г. Осадча. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3881/1/3.pdf>.

6. Коваль Л.В. Проблеми та напрямки вдосконалення законодавства України в сфері зовнішньоекономічних відносин. [Електронний ресурс] / Л.В. Коваль, Д.Є. Павлюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Economics/15_101303.doc.htm.

7. Сиротюк А.М. Проблеми законодавчого регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / А.М. Сиротюк // Інноваційна економіка. – 2011. – № 4. – С. 309-312. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_4/309.pdf.

8. Ситник Г.В. Ідентифікація бізнес-процесів підприємства торгівлі в контексті побудови фінансового планування на основі процесного підходу [Електронний ресурс] / Г.В. Ситник // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 7. – С. 311-320. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_7/311.pdf.

9. Шевчик О.С. Поняття та особливості валютного контролю [Електронний ресурс] / О.С. Шевчик // Форум права. Електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 2. – С. 763-768. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11socovk.pdf>.

10. Школа В.Ю. Зовнішньоекономічна діяльність в Україні: проблеми та перспективи розвитку. [Електронний ресурс] / В.Ю. Школа, І.В. Германчук, Г.О. Пересадько // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–21 червня 2012 року / за заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 136-138. – Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29820/1/Shkola%20V.Yu._Zovnishnoekonomichna%20diialnist.pdf.

Л.Б. Криворучко, аспірант кафедри економічної теорії Сумського державного університету

Методические рекомендации относительно регламента бизнес-процесса валютного контроля на машиностроительном предприятии, ведущем внешнеэкономическую деятельность

В статье освещены недостатки системы обмена информацией, которая традиционно сопровождает процесс валютного контроля на украинских машиностроительных предприятиях, и предложена упрощенная модель этого процесса, основанная на применении единой интегрированной электронной базы данных.

Ключевые слова: валютный контроль, контроллинг, бизнес-процесс, документооборот, управление информационными потоками.

L.B. Kryvoruchko, PhD Student of the Department of Economic Theory of Sumy State University
Methodical recommendations on regulation of business process currency control at machine-building enterprise engaged in foreign economic activity

The aim of the article. The aim of the article is to develop a process model of exchange controls as controlling tool that is able to increase the transparency of information flows, reduce paper-based and the risk of mistakes in the calculations and, consequently, allows minimization of losses due to penalties imposed by public authorities for violation of the legal requirements of currency controls.

The results of the analysis. This paper highlights the weaknesses of information exchange that traditionally accompanies the process of exchange controls at Ukrainian machine-building enterprises such as opacity and complexity of information flows, a significant amount of duplicate data flow, low use of computer capabilities while performing calculations, lack of clear division of responsibilities and, as a result, frequent mistakes. Mistakes cause violation of the terms of foreign exchange payments, which entails the payment of penalties imposed by state regulatory agencies. The author has developed schemes of information flow and business process of exchange controls that describe model of exchange controls, which is traditionally used in the workplace.

In order to improve the efficiency of the exchange process at domestic machine-building enterprises authors propose an alternative model of the process based on the use of a single integrated electronic database. Its advantages are the simplification, transparency, information flow, reduce workflow between departments and divisions, reduction the number of employees involved in this process, a clear division of responsibilities, minimization the risk of mistakes in the calculations.

Effects of the proposed process model of exchange controls, in the author's opinion, will reduce costs associated with this process through prevention of fines, penalties and other sanctions by limiting public bodies, improve understanding and confidence in dealing with the servicing bank and foreign contractors. It could be expected that this results in multiplier economic effect.

Conclusions and directions of further researches. Thus, necessary condition for the effectiveness and efficiency of maintenance of exchange controls at machine-building enterprises is the development and use of a single integrated electronic information system as controlling tool. It is the center of information exchange between structural units and can eliminate the weaknesses and problems that exist at enterprises and associated with currency calculations, which in turn have a positive impact on the effectiveness of foreign trade enterprises.

It is advisable to develop a methodical basis of calculating the economic efficiency of the project of the application of controlling to the process of exchange controls on domestic machine-building enterprises in further studies.

Keywords: currency controls, controlling, business-process, document flow, information management.

1. Biriukova, O.V., & Popova, I.V. (n.d.). Sushchnost valiutnoho kontroliia i puti yeho sovershenstvovaniia v Ukrainie [The essence of exchange controls and ways of its improvement in Ukraine]. *archive.nbuv.gov.ua*. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2012_1/part1/50.pdf [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy «Pro poriadok zdiisnennia rozrakhunkiv v inozemnii valiuti» [The Law of Ukraine «On the order of payment in foreign currency»]. (n.d.). *zakon1.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/185/94-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

3. Dekret Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro systemu valiutnoho rehuliuвання i valiutnoho kontroliu» [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Currency Regulation and Currency Control»]. (n.d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93> [in Ukrainian].

4. Denisenko, L.O., & Shatska, S.Ye. (2012). Kontseptualni zasady klasyfikatsii biznes-protsesiv, yak osnovy formuvannya biznes-systemy orhanizatsii. [Concept of classification of business processes as the basis for the formation of a business management system]. *Elektronne naukove fakhove vydannia*

«Efektyvna Ekonomika» – *Electronic scientific specialized edition «Effective Economy»*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1558> [in Ukrainian].

5. Koval, H.V., & Osadcha, H.H. (n.d.). Valiutne rehulivannia ta kontrol [Currency regulation and control]. *dspace.nuft.edu.ua*. Retrieved from <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3881/1/3.pdf> [in Ukrainian].

6. Koval, L.V., & Pavliuk, D.Ye. (n.d.). Problemy ta napriamky vdoskonalennia zakonodavstva Ukrainy v sferi zovnishnoekonomichnykh vidnosyn. [Problems and areas of improvement of legislation of Ukraine in the sphere of external relations]. *rusnauka.com*. Retrieved from http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Economics/15_101303.doc.htm [in Ukrainian].

7. Sirotiuk, A.M. (2011). Problemy zakonodavchoho rehulivannia zovnishnoekonomichnoi diialnosti v Ukraini. [The legislative regulation of foreign economic activity in Ukraine]. *Innovatsiina Ekonomika – Innovative Economy*, 4, 309-312. Retrieved from http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_4/309.pdf [in Ukrainian].

8. Sytnyk, H.V. (2012). Identyfikatsiia biznes-protseviv pidpriemstva torhivli v konteksti pobudovy finansovoho planuvannia na osnovi protsesnoho pidkhodu [Identification of business processes of trade enterprise in the context of development of financial plans based on the process approach]. *Stalyi Rozvytok Ekonomiky – Sustainable Economic Development*, 7, 311-320. Retrieved from http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_7/311.pdf [in Ukrainian].

9. Shevchyk, O.S. (2012). Poniattia ta osoblyvosti valiutnoho kontroliu. [Concept and features of the currency control]. *Elektronne naukove fahove vydannia «Forum Prava» – Electronic scientific specialized edition «Law Forum»*, 2, 763-768. Retrieved from <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11socovk.pdf> [in Ukrainian].

10. Shkola, V.Yu., Hermanchuk, I.V. & Peresadko, H.O. (2012). Zovnishnoekonomichna diialnist v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku [Economic activity in Ukraine: problems and prospects]. O.V.Prokopenko (Eds.). *Mizhnarodna stratehiia ekonomichnoho rozvytku rehionu – International strategy of economic region development: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference*. (pp.136-138). Sumy: SumSU. Retrieved from <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/29820/1/Shkola%20V.Yu.Zovnishnoekonomichna%20diialnist.pdf> [in Ukrainian].

Отримано 27.11.2013 р.